

אֵהָל רַחֵל

יוצא לאור לעילוי נשמת

מרת רחל לוי בת תמרה ז"ל

נלב"ע ט' אדר ב' התשס"ה

דעתך חשובה לנו r0548474308@gmail.com

בלק תשפ"ב

והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית וגו' (כה ו)

בגמ' סנהדרין (פב.) זמרי הביאה אצל משה ואמר לו בן עמרם זו אסורה או מותרת, ואם תאמר אסורה, בת יתרו מי התיר לך, נתעלמה ממנו הלכה וכו'.
ויש להבין מה טענתו של זמרי

בספר אמרות משה – ברזם (הובא בספר אגרות ורשימות קה"י ח"ה) מביא בזה דברים יקרים מאת חתנו הג"ר פסח בודנהימר.

ויאמר משה אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור (כד ה) וז"ל: הנה ב' חטאים היו שם הא' הזנות עם בנות מואב, הב' שנצמדו לפעור שהוא חטא ע"ז, ומשה אמר להרוג את עובדי ע"ז שהם חייבים מיתה.

וצ"ב מש"כ בהמשך והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית וגו', ופרש"י נתקבצו שבטו של שמעון אצל זמרי שהיה נשיא שלהם ואמרו לו אנו נידונין למיתה ואתה יושב וכו' כדאיתא באלו הן הנשרפין. ובהמשך כ' רש"י על המדינית משה זו אסורה או מותרת וא"ת אסורה בת יתרו מי התירה לך וכו' כדאיתא התם, ע"כ. ומבואר לכאורה שזמרי רצה לפטור את המחוייבים מיתה בטענה שאין איסור לבעול ארמית, וק' דמה השייכות בין פסק משה להרוג את עובדי ע"ז לזנות דבנות מואב דלו יהא שאין איסור בעילת ארמית והלא משה לא ביקש להענישם על הזנות אלא על ע"ז.

וכבר עמד בפליאה זו בכלי חמדה (אות ג') וביאר שאם אין הזנות איסור תורה א"כ יש להם טענת יצרא אלבשיה על ע"ז וזה סיבה לפטור כשאין התראה ומיהו אם עשו דבר איסור ומחמת זה נתגבר יצרא אשמים הם.

והשתא טען זמרי שהיות שחזינן שקודם מתן תורה הותרה לך בת יתרו אלמא רק מכח מתן תורה נאסרה ארמית א"כ יש להם טענת מודעה שקבלת התורה היה באונס (עי' שבת פח.) ויהפך הזנות למעשה היתר ותו א"א לחייבם מיתה על ע"ז, שיצראם תקפם.

וכל שהיה זה טעות דממנ"פ, אם מחמת האונס רוצים לחזור מקבלת התורה א"כ ידונו כבני נח ובהם לא שייך טענת יצרא אלבשיה וזה עפ"י מש"כ הנו"ב אבהע"ז סי' נז שאין בעלמא אונסא דיצרא אלבשיה מחמת ההתראה שמזכירין לו את העונש וזה מצנן את היצר וממילא מדחזינן שעכו"ם נהרג בלי התראה ע"כ דלא משגחינן גביהו כלל בטענת יצרא אלבשיה א"כ ממנ"פ היו מחוייבין מיתה עכת"ד.

ולא זכיתי להבין את שיטתו וכי ס"ד שכל מחלל שבת לא יהרג מהאי טענה דמסירת מודעה, וכמו"כ שאר מחוייבי מיתה בישראל א"כ במי אמרה תורה להרוג, וע"כ המודעה רבה לאורייתא לא סגי לפטור ממיתא והדרא קושיא לדוכתא במה רצה זמרי לפטור את בני שבטו שעבדו ע"ז.

ונראה ליישב באופן אחר [ויסוד התי' כ' בספר נחלת זאב] שאם אכן היה עדים והתראה על הע"ז באמת אין מקום לדין ודברים לפוטרו, אבל אם לא היה בעדים והתראה ורק בגדר הוראת שעה להשמיד את החוטאים בזה שפיר יש מקום לימוד זכות שהיה זה מחמת יצרא דאלבשינה ועל דרך כלי חמדה הנ"ל שאם הכניסו את עצמם לעבירה הרי הם פושעים וכשנסתבב עי"ז שחטאו בע"ז אין טענת אונס וראוי להם המיתה, אך אם תחילת המעשה היה בהיתר ורק שנמשכו ונגררו לע"ז שפיר פוחת התביעה עליהם ואינו חמור כ"כ ויש מקום לפטור אותם. [וכעין שכל בברכות לב. על הפסוק ודי זהב (דברים א א) שאמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו "די" גרם שעשו את העגל, ובוודאי שאי"ז מספיק לפוטרו אלא מיעוט מחומר האיסור].

וזה מה שבא זמרי להראות שבעילת ארמית אינו איסור מעיקר הדין וכמו שמשה עצמו נישא לבת יתרו [ובאמת שמכמה מקומות נראה שהיה בזה שאלה בהלכה (ודלא ככלי חמדה הנ"ל שפירש שכל טענת זמרי שיהיה היתר רק מצד שימסרו מודעה ויחזרו להיות כבני נח. וע"ע בחי' הגרי"ז פ' פנחס שכתב כדברינו וכפשוטו שעיקר ההלכה הזאת נעלמה מישראל עי"ש) ממש"כ רש"י נתעלמה ממנו הלכה, ופנחס ראה מעשה ונזכר הלכה, וחד מאן דאמר בסנהדרין פב. ס"ל שראה פנחס שיש חילול ה' ופרש"י שם שלא יראו הרואים וילמדו להתיר את כותית, ועוד שם בע"ב איתא שכשנכנס פנחס וחשבו שבא לעשות צרכיו אמרו התירו פרושין את הדבר, ופרש"י וודאי מותר לעשות כן וכו'].

ומעתה טען זמרי שאם תחילת המעשה בהיתר כלומר בקשתם מבנות מואב ומדין להישמע להם אינו דבר איסור נמצא שהמשך שהן משכונם לעבוד ע"ז היה בגדר של מעט אונס יש להקל עליהם, ולא הוגן הוראת משה לחייבם מיתה מחמת הע"ז. לא כן אם תחילת בקשת 'השמעי לי' הוא איסור א"כ אמנם שתו יין ונתעורר להם רצון מ"מ האיסור היה צריך למונעם ועי"ז לא היו נלכדים בפח הע"ז.

בספר **חיי משה** (ביק) מקשה מה היתה כלל דבריו של זמרי להשוות בין המדינית לבת יתרו, הלא בת יתרו נתגיירה, ומרשעת זו לא נתגיירה. ומדוע לא השיב לו משה שזו לא נתגיירה. וביותר יש לתמוה לרבי שמעון (עבודה זרה לו:) דסבר שישראל הבא על עכו"ם עובר בלא תתחתן במ, [ופליג על רבנן שסבירא להו דרק בז' אומות עובר בלא תתחתן במ, ובשאר אומות היא הלכה למשה מסיני שקנאין פוגעין בו]. א"כ מה היתה שאלתו של זמרי אם אסורה היא או מותרת.

עוד צריך ביאור באריכות לשון הגמ' (סנהדרין פב.) למדתנו ברדתך מן ההר, ונראה כמיותר. וכן הלשון הבוועל ארמית נשתנה מכל הש"ס שכתיה בה עכו"ם או נכרית או גויה, ושינה כאן לשונו ואמר ארמית.

ונראה לבאר דעתו של זמרי, שסבר שבני מדינית, שהם מבני קטורה (בראשית כה ב), נחשבים לזרעו של אברהם, ולכן הם חייבים במילה (רמב"ם מלכים פ"י ה"ח), לפי שנצטווה אברהם מהקב"ה למול את בניו (שם יז יג). ולכן סבור היה זמרי שלא נאסרו בני קטורה באיסור של לא תתחתן בהם, וכמו כן סבור דאין בהם ההלכה שקנאים פוגעים בו.

ולכן דייק הכתוב ואמר "ויקרב אל אחיו את המדינית", שמשום שהיתה מדינית, לכן הקריבה אל אחיו, כי כסבור שמשום כך היא מותרת. וזה מה שאמר למשה ואם תאמר שהיא אסורה, אף שהיא מדינית, בת יתרו מי התיר לך.

והיתה טענת זמרי למשה שלקחה קודם מתן תורה שלא היה שייך שתתגייר, והרי גם מאז היו בני ישראל מחמירים על עצמם שלא לשאת אשה אלא ממשפחת בנות ישראל או עם בת אל נכר, וכמו שציוה אברהם את אליעזר עבדו ואמר לו, כי אם אל משפחתי תלך וגו', וכן יצחק אמר אל יעקב קום לך פדנה ארם וגו', וזה שאמר זמרי בת יתרו מי התיר לך.

ובזה יש לבאר מה שפתח בלעם ואמר מן ארם ינחני בלק מלך מואב וגו' (כג ז), ודייק לומר שביאתו הוא מארם, ידידו דבלעם היה מזרעו של לבן הארמי, שנקרא ארמי על שם שהוא מארם, וכן מצינו שאמרה רבקה ליעקב קום לך פדנה ארם, הרי שהיה נחשבים בני ארם משפחה ראוי ליעקב לינשא מהם נשים. וביקש בלעם לומר שחשוב הוא כבני ישראל, לפי שגם הוא חוטר ממשפחת ארם, שהיא משפחתו של אברהם, ולמעט בזה כוחם זכותם של בני ישראל.

ואכן הצליח בלעם בזה, והוצרכו שמן השמים ירחמו עליהם, שלא יוכל להזיק אותם, וכמו שדרשו חז"ל (ברכות ז). על הכתוב במיכה (ו ה) למען דעת צדקות ה', שאמר להם הקב"ה לישראל דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע, שאלמלא כעסתי לא נשתיר משונאיהם של ישראל שריד ופליט.

והנה אמרו חז"ל שנתעלמה משה הלכה זו שקנאים פוגעים בו, וכוונתם שאכן נתעלמה ממנו ההלכה שאין לחלק בין בנות מדין שמבני קטורה הן, ובין בת שאר אל נכר, וכסבור היה משה שצדקו דברי זמרי שאין בהם ההלכה שקנאים פוגעים בו.

לכן פנחס דייק בלשונו, הבעל 'ארמית' קנאים פוגעים בו, שאינו לשון הרגיל בדבר הלכה, שהרי בדרך כלל מצינו הלשון עכו"ם או נכרית וכדומה, לפי שארמיות הן באות מארם. ודייק פנחס ואמר שאף על ארמיות החשובות יותר משאר אומות העולם, שהרי ציוה יצחק על יעקב לקחת מבנות ארם לו לאשה, מכל מקום מעת שקיבלו תורה בסיני כשנבחרו בני ישראל להיות לעם סגולה, נאסרו לשאת אשה מבנות אומות העולם, והדין בכל האומות כן, ואף הבעל ארמית, קנאים פוגעים בו.

ואין להקשות על משה בת יתרו מי התיר, לפי שקודם מתן תורה היו בנות מדין מותרות, לפי שהם מבני קטורה הבאה מאברהם, וכמו שאמרו חז"ל בקידושין (יח). עשו ישראל מומר היה, הרי שכל בני אברהם ויצחק היה להם איזה דין ישראל, ולכן מותרות היו לישראל קודם מתן תורה.

אולם לאחר שניתנה תורה לישראל, נתחדשה הלכה שאינם נחשבים כישראל כלל, והבעל בנותיהן עוברים באיסור וקנאים פוגעים בו. וזהו שדייקו ואמרו הלכה למשה מסיני, שמאז

שניתנה תורה בסיני, נתחדשה הלכה זו, שקנאים פוגעים בו. והגם דמצינו שקיימו האבות את התורה עד שלא ניתנה (קידושין פב.), אבל הציווי על הלכה זו נתחדשה רק מסיני, ולא קודם לכן.

בספר **עבודת דוד** – גולדברג (סנהדרין ח"ב) מקשה מה היתה כוונת בני שמעון כשהלכו לזמרי וטענו הן דנין דיני נפשות ואתה שותק, הלא מפורש במקרא שדנו אותם על עון ע"ז כמש"נ (במדבר כה ד) ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה' נגד השמש. ופרש"י קח את כל ראשי העם: לשפוט את העובדים לפעור. והוקע אותם: את העובדים והוקע הוא תלייה וכו' וכל הנסקלין נתליין. ושם (פסוק ה') נאמר ויאמר משה אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור. הרי מפורש שדנו אותם דיני נפשות על עון ע"ז, וא"כ צ"ע טובא להבין מה היתה טענת בני שמעון: "הן דנין דיני נפשות ואתה שותק" וכי סברו שמוטר לעבוד ע"ז. ומה היתה כוונת זמרי במה שלקח כזבי וטען: "בן עמרם זו אסורה או מותרת", הלא המשפט היה בשביל עון ע"ז, ומה נפק"מ אם כותית מותרת או אסורה. (ועי' בחידושנו עה"ת בספר שירת דוד שהערנו בזה).

ונראה לפרש בזה, דבאמת מה דמשה היה הורג העובדים לע"ז לא היה מעיקר הדין, אלא הוראת שעה, דלא עבדו ע"ז בעדים והתראה, וכן מפורש ברש"י (שם ד) ד"ה נגד השמש, דהשמש היה מודיע את החוטאים דהענן נקפל מכנגדו והחמה זורחת עליו עי"ש. ויש לומר דזה היה ברור להם דטעם הוראת שעה זו לא היה משום חומרא של ע"ז, דהרי זה היה ידוע שכל העובדים לא עבדו מעצמם אלא מפני שהנשים הכריחו אותם כמש"כ ברש"י (שם ב) דכשתקף יצרו עליו ואמר לה השמיעי לי הוציאה לו דמות פעור מחיכה ואומרת לו השתחוה לה, וא"כ מה שעשה משה הוראת שעה להרוג העובדים לא היה משום חומר עון ע"ז, אלא למגדר מילתא משום עון של בא על הכותית, דכיון שע"י הזנות עם הכותיות באו לעבוד ע"ז החמיר להרוג כל העובדים לפעור על שנכשלו בעון של בא על הכותית. ואילו היה הדין דהבא על הכותית לא היה עובר איסור תורה לא היה מחמיר על עובדי פעור להרוג אותם בהוראת שעה. ולכן בא זמרי בטענה שאין איסור מן התורה לבא על הכותית, וכל המחלוקת היתה סובבת אם יש איסור לבא על כותית או לא, וצ"ע.

בגמ' (סנהדרין פב.) אמר לו, בן עמרם זו אסורה או מותרת ואם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך. וכתב רש"י: משה קודם מתן תורה נשא וכשנתנה תורה כולן בני נח היו ונכנסו לכלל מצוות והיא עמהם וגרים רבים של ערב רב ע"כ. מפשטות לשון רש"י משמע שלא היה עניין של גירות בכלל לפני מתן תורה, והאבות נשאו ממשפחת אברהם, והשבטים לחד מ"ד נשאו תאומותיהם, או נשאו כנעניות מפני שלא היה להם עצה אחרת, אבל בניהם הקפידו לישא רק מאותם שנולדו מעם ישראל, וזהו שאמר לו זמרי בת יתרו מי התירה לך, למה לא נשאת מאלו שנולדו לעם ישראל. וטעם שמשה נשאה הוא מפני שלא היה איסור בכך עד מתן תורה, ובמתן תורה נתגיירה, וצ"ע איך טעה זמרי בדבר פשוט כזה.

ונראה לומר בזה דהנה במכילתא פ' יתרו ובתרגום יונתן (שמות ד כד) איתא שהיתנה יתרו עם משה שבן שיהיה לך תחילה יהיה לע"ז, וקיבל משה עליו ונשבע לו על זה, ולכן לא מלו

משה עי"ש. ובבעל הטורים (שם טז) כתב שהסכים לזה מפני שידע שיחזיר את חמיו למוטב, וכן עשה שהרי נתגייר עי"ש.

ובספר טעמא דקרא ראיתי בשם מרן בעל קהלות יעקב זצ"ל שלפני מתן תורה היתה נכרית מותרת לבני יעקב, ואם לא יגיירה ממילא הבן הולך אחריה ואינו במצוות מילה, וזה היתנה יתרו שלא יגייר אותה קודם לידת בן ראשון כדי שישאר הבן הראשון אצלו, וזהו דאיתא במכילתא שיהיה לע"ז דכיון שלא יתקדש בקדושת ישראל ממילא הוא מופקר לכל ע"ז שבעולם.

ויש רמז לדברי מרן זצ"ל מלשון המקרא שאמר: ויתן את צפורה בתו למשה, ולא אמר לאשה. ולהנ"ל בדווקא לא נקט לאשה כי מתחילה לא נשאה כדת יהודית עד שנולד גרשום.

ולפי זה יש להבין שפיר טענת זמרי, דאף דהיה שייך גירות לפני מתן תורה אבל משה לא גיירה ונשא אותה בגיותה, ולא נתגיירה עד מתן תורה, וזהו שטען לו בת יתרו מי התיירה לך.

אכן באמת לא היתה טענתו טענה, דהנה איתא ברמב"ם (פי"ב מאיסורי ביאה ה"ה) דהבא על בת גר תושב אין קנאים פוגעים בו אבל מכין אותו מכת מרדות עי"ש. וא"כ י"ל דאף אם משה לא גיירה להיות כישראלית ממש אבל עשאה עכ"פ בת גר תושב, שקיבלה עליה שלא תהא עובדת ע"ז, וא"כ לא היה בזה איסור דאורייתא כיון שעכ"פ היא עצמה לא היתה עובדת ע"ז.

ובספר **עמק ברכה** – וויס (פרשת פנחס אות יא) מביא מהתפארת יהונתן שזמרי טען שמותר לגיירה, דהא ראש אומות היה אביה ומשולחן מלכים קאתית וא"כ וודאי כוונתה לש"ש, וכמו שמצינו דשלמה המלך נשא בת פרעה, דמה טעם אסור לקבל גרים בימי שלמה משום דעושים בשביל שולחן מלכים, והרי היא ג"כ משולחן מלכים קאתית ואעפ"כ התגיירה בוודאי עשתה זאת לש"ש עכתו"ד.

אבל באמת י"ל דאפילו אם נימא דהצדק עמו דמשולחן מלכים קאתית ואז מותר לקבל גרים, מ"מ הכא בוודאי לא הייתה כוונתה לש"ש רק להחטיא את ישראל.

וע"ע בספר בסוד החשמל (פי"ש)

וע"ע שפתי חיים (פרידלנדר) מידות ועבודת ה' ועד ט'